

# TEISMO POSĖDŽIO DALYVIŲ ĮSTATYMŲ, TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ IR PAREIGŪNŲ ELGESIO VERTINIMAI

## Gintautas Valickas

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto  
Bendrosios psichologijos katedros vedėjas  
profesorius socialinių mokslų daktaras (HP)  
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius  
Tel. (+370 5) 266 76 05  
El. paštas: gintautas.valickas@fsf.vu.lt

## Kristina Vanagaitė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto  
Bendrosios psichologijos katedros lektorė  
socialinių mokslų daktarė  
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius  
Tel. (+370 5) 2 66 76 05  
El. paštas: kristina.vanagaite@fsf.vu.lt

*Straipsnyje<sup>1</sup> analizuojama, kaip įvairių Lietuvos teismų posėdžių dalyviai (n = 397) vertina teisėsaugos institucijas, savo įsipareigojimą paklusti įstatymams ir pareigūnams, pareigūnų elgesį, teismo patalpas ir darbuotojus (ne teisėjus), taip pat siūlomus teismų sistemos pokyčius.*

*The article analyses how the participants (n = 397) of the hearings of various Lithuanian courts assess law enforcement institutions, their own commitment to obey the law and law enforcement officers, the behaviour of relevant officers, court premises and the staff (excluding judges), as well as proposed modifications in the judicial system.*

## Įvadas

Žmonių pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis ir pareigūnais yra labai svarbus, nes jis skatina socialinį sutelktumą, žmonių paklusnumą įstatymams, taip pat teisėjū ir policininkų priimamiems sprendi-

mams ir reikalavimams. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais, Vakarų šalių gyventojai rodo gana didelį pasitikėjimą teismais. Pavyzdžiui, 1999 metais JAV vietiniais ir valstijų teismais labai pasitikėjo 23 proc. tiriamųjų, vidutiniškai – 52 proc., mažai – 17 proc. ir visiškai nepasitikėjo – 8 proc. tiriamųjų [16], o 2002 metais Kanadoje teismais pasitikėjo apie 62 proc. gyventojų

<sup>1</sup> Tyrimą parėmė Nacionalinė teismų administracija.

[13]. Be to, apklausų duomenys rodo, kad Vakarų šalių teisėjai yra įgiję didelį žmonių pasitikėjimą (pvz., 1998 metais pasitikėjimą JAV teisėjams išreiškė 79 proc., 2002 metais – 65 proc., 2006 metais – 70 proc. apklaustų žmonių) [14]. Tačiau Rytų posovietinio bloko šalyse žmonių pasitikėjimas teismais yra daug mažesnis. Pavyzdžiui, 2003–2004 metų apklausų duomenys rodo, kad Rusijoje teismais daugmaž pasitikėjo 35 proc., o daugmaž nepasitikėjo – 47 proc. žmonių [7]. Tyrimų rezultatai taip pat rodo, kad žmonės labiau pasitiki teismais tada, kai turi apie juos daugiau žinių, yra įgiję aukštesnį išsilavinimą, labiau pasitiki kitomis valdžios institucijomis ar gyvena aplinkoje, kur yra maži nusikalstamumo rodikliai [1].

Svarbu pažymėti, kad didžiausią poveikį teismų vertinimui turi teisėjų elgesio su žmonėmis ypatumai (pvz., ar jie elgiasi pagarbiai ir mandagiai, yra geranoriški, išklauso žmonių nuomonę), o ne teisėjų priimami sprendimai (pvz., jų palankumas žmogui) [2; 3; 4; 8; 12; 16; 17; 18]. Be to, tie žmonės, kurie jau buvo tiesiogiai susidūrę su teismais, mažiau jais pasitiki ir vertina teismų darbą blogiau (palyginti su tais, kurie neturėjo tokios patirties) [1; 9; 11; 15; 16; 20]. Pavyzdžiui, žmonės, susidūrę su teismais, negatyviau vertina teismų išreiškiamą susirūpinimą žmonių interesais, jiems rodomą pagarbą, taip pat taikytų procedūrų ir priimto sprendimo teisingumą. Tačiau šis susidūrimo su teismu poveikis žmonių vertinimams gali skirtis atsižvelgiant į jų atliekamą vaidmenį (pvz., ar žmogus dalyvauja teisme kaip stebėtojas, ieškovas, nusikaltimo auka, liudytojas ar kaltinamasis), proceso pobūdį (pvz., nagrinėjama civilinė ar baudžiamoji byla) [8; 11; 15; 21], taip pat nuo rasės ar

priklausymo mažumų grupėms (pvz., afroamerikiečiai, palyginti su baltaodžiais, patiria teisme kur kas daugiau neteisingumo) [11; 15].

Mūsų šalyje žmonių pasitikėjimo teismais ir teisėjais tyrimų kol kas yra nedaug (dažniausiai atliekamos viešosios sociologinės apklausos). Pavyzdžiui, „Vilmorus“ apklausos rodo<sup>2</sup>, kad 2000 metais teismais pasitikėjo vidutiniškai 16,25 proc. šalies gyventojų, paskui jų pasitikėjimas ėmė po truputį didėti ir 2004 metais pasiekė 23,52 proc., tačiau nuo 2005 metų jis vėl ėmė mažėti ir 2010-aisiais nukrito iki žemiausios per pastarąjį dešimtmetį ribos – 13,7 proc., o paskui ėmė šiek tiek didėti ir 2012-aisiais vėl pasiekė 2000 metų pasitikėjimo lygį. Kartu reikia pažymėti, kad šį santykinai nedidelį teismais pasitikinčių žmonių procentą visada daugmaž viršija nepasitikinčiųjų skaičius – nuo 1,43 karto 2004 metais (tais metais buvo ir didžiausias pasitikinčiųjų procentas) iki 3,41 karto 2010-aisiais.

Mūsų šalies mokslininkai nagrinėja įvairius gyventojų viktimizacijos patirties, požiūrio į nusikaltimus ir bausmes, saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės [5; 6], požiūrio į teisėsaugos institucijas ir pasitikėjimo jomis aspektus [5; 19], nuteistųjų ir nusikaltimo aukų (kriminalinėje justicijoje) suvoktą procedūrinį teisingumą [10; 19] ir kt. Tačiau iki šiol nebuvo atlikta detalizuotų pasitikėjimo teismais ir teisėjų elgesio vertinimo tyrimų, kurie analizuotų tiesioginę susidūrimo su teismais patirtį turinčių žmonių nuomonę ir apimtų visos šalies teismus. Atsižvelgiant į tai, buvo iškeltas toks mūsų *tyrimo tikslas* – ištirti įvairių (bendrosios kompetencijos ir spe-

<sup>2</sup> „Lietuvos ryto“ 2000–2012 metų publikacijos.

cializuotų, skirtingų instancijų) teismų posėdžių dalyvių nuomonę (teismo posėdžių dalyviai buvo pasirinkti todėl, kad jie savo nuomonę gali pagrįsti realia susidūrimo su teismais patirtimi).

## Tiriamieji

Tiriamųjų apklausos vyko įvairiuose Lietuvos teismuose: Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miesto apylinkės, Vilniaus, Trakų ir Ukmergės rajono apylinkės, Šiaulių ir Panevėžio apygardos, Lietuvos Aukščiausiąsiam ir Lietuvos apeliaciniam, taip pat Klaipėdos ir Vilniaus apygardos administraciniame bei Lietuvos vyriausiam administraciniame teisme. Iš viso buvo apklausti 422 tiriamieji, tačiau pašalinus netinkamai užpildytus klausimynus, analizavome 397-ių tiriamųjų pateiktą informaciją. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 90 metų (vidurkis 39,87 m.). Atlikdami duomenų analizę, visus tiriamuosius suskirstėme į tris amžiaus grupes: a) 18–25 metų; b) 26–49 metų; c) 50–90 metų. Didžiausią tiriamųjų dalį sudarė 26–49 metų asmenys (63,6 proc.), mažesnę – 50–90 metų asmenys (23,7 proc.) ir mažiausią – 18–25 metų asmenys (12,7 proc.). Net 70,7 proc. išsilavinimą nurodžiusių tiriamųjų pažymėjo, kad jie turi aukštąjį išsilavinimą (nebaigtą aukštąjį ir aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą turėjo 13,9 proc., vidurinį – 15,5 proc. tiriamųjų). Be to, 25,7 proc. tyrime dalyvavusių tiriamųjų studijavo (-uoja) teisę, 17 proc. tiriamųjų buvo išklause tam tikras teisinės disciplinas, tačiau didžiausia tyrime dalyvavusių tiriamųjų dalis (57,3 proc.) neišklausė jokių teisinių disciplinų.

37,9 proc. apklaustųjų nurodė, kad jie dalyvavo nagrinėjant civilinę bylą, 33,3 proc. – administracinę ir 28,8 proc. tiriamųjų – baudžiamąją bylą. Jų vaid-

muo nagrinėjant bylą buvo įvairus – didžiausia dalis tiriamųjų buvo stebėtojai (21,5 proc.), ieškovai (21,2 proc.), liudytojais (20,1 proc.) arba atsakovais (16,7 proc.).

## Įvertinimo būdai

Siekiant įvertinti tiriamųjų požiūrį į įstatymus, teisės saugos institucijas ir pareigūnus buvo panaudotas mūsų sukurtas „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisės saugos institucijas ir pareigūnus“ klausimynas [19]. Kadangi šis klausimynas buvo šiek tiek tikslinamas, prieš atliekant tyrimą, patikrinome jo struktūrą ir teiginių tinkamumą (atlikome gautų duomenų tiriančiąją faktorinę analizę, taikėme principinių ašių metodą su *varimax* sukiniu)<sup>3</sup>. Mūsų pasirinkti penki faktoriai paaiškina 65,131 proc. duomenų išsibarstymo, visų teiginių (išskyrus vieną) faktorinės apkrovos gerokai viršija rekomenduojamą 0,4 ribą (svyruoja nuo 0,658 iki 0,842). Klausimą sudaro 44 teiginiai (juos vertinant buvo taikoma 7 balų skalė, kur 1 reiškė „visiškai nesutinku“, o 7 – „visiškai sutinku“), kurie buvo suskirstyti į penkias skales: „Teisėjų elgesio vertinimo“, „Policijos pareigūnų elgesio vertinimo“, „Neigiamo požiūrio“, „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisės saugos pareigūnams“ ir „Pasitikėjimo teisės saugos institucijomis“. Visų penkių klausimyno skalių vidinis patikimumas yra aukštas (Kronbacho  $\alpha$  reikšmės svyruoja nuo 0,716 iki 0,962). Taigi gauti rezultatai rodo, kad klausimynas yra tinkamas tyrimams atlikti.

<sup>3</sup> Detaliau apie taikomus statistinės analizės metodus ir kriterijus žiūrėti: ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUSKAS, G. *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. Vilnius: TEV, 2001; ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUSKAS, G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002.

Be to, buvo parengta papildoma klausimyno dalis, skirta įvertinti teismo patalpoms, teismo darbuotojams (ne teisėjams) ir konkretaus teisėjo (kurio vadovaujama me posėdyje dalyvavo tiriamasis) elgesio ypatumams įvertinti. Siekiant nustatyti šios klausimyno dalies struktūrą ir teiginių tinkamumą, taip pat atlikome gautų duomenų tiriančiąją faktorinę analizę (taikėme principinių ašių metodą su *varimax* sukiniu). Atlikus faktorinę analizę, buvo išskirti trys faktoriai, kurie paaiškina 69,060 proc. duomenų išsibarstymo. Visų teiginių faktorinės apkrovos gerokai viršija rekomenduojamą 0,4 ribą (svyruoja nuo 0,605 iki 0,889). Šią klausimyno dalį sudaro 17 teiginių (jie taip pat buvo vertinami taikant minėtą 7 balų skalę), kurie buvo suskirstyti į tris skales: „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“, „Teismo patalpų vertinimo“ ir „Teismo darbuotojų vertinimo“. Visų trijų klausimyno skalių vidinis patikimumas yra aukštas (Kronbacho  $\alpha$  reikšmės svyruoja nuo 0,860 iki 0,934). Taigi gauti rezultatai rodo, kad ši klausimyno dalis taip pat yra tinkama tyrimams atlikti.

Kitos taikytos įvertinimo metodikos dalys buvo skirtos išsiaiškinti demogra-

finiams duomenims, tiriamųjų sukaupiai patirčiai (sąveikaujant su teisėsaugos institucijomis ir pareigūnais), jų nuomonei apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą nagrinėjant bylą ir pan. (iš viso klausimyną sudarė 82 teiginiai arba klausimai).

## Tyrimo rezultatai

### *Tiriamųjų elgesio apibūdinimas naudojant įvairias klausimyno skales*

Analizuodami gautus rezultatus visų pirma apskaičiavome „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimų vidurkius (žr. 1 lentelę).

Gauti rezultatai rodo, kad žmonės pasitiki teisėsaugos institucijomis (pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis skalės vertinimo vidurkis – 6,18) ir prirėikus kreiptųsi į policiją ar teismus arba sutiktų bendradarbiauti su pareigūnais. Be to, tiriamieji yra daugmaž išsipareigoję laikytis įstatymų ir paklusti teisėsaugos pareigūnams (skalės vertinimo vidurkis 5,18), nors jų elgesį (ypač policijos pareigūnų), vertina tik kaip iš dalies teisingą (t. y. mano, kad šie pareigūnai ne visada elgiasi sąžiningai ir pagarbiai, kartais nesilaiko įstatymuose numa-

**1 lentelė.** „Žmonių požiūrio į įstatymus, teisėsaugos institucijas ir pareigūnus“ klausimyno skalių vertinimo vidurkiai

Skalė	Minimalus vertinimas	Maksimalus vertinimas	Vertinimo vidurkis	Standartinis nuokrypis
Išsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams	1	7	5,18	1,456
Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis	1	7	6,18	0,907
Policijos pareigūnų elgesio vertinimo	1	7	4,29	1,256
Teisėjų elgesio vertinimo	1	7	5,23	1,281
Neigiamo požiūrio	1	7	3,96	1,405

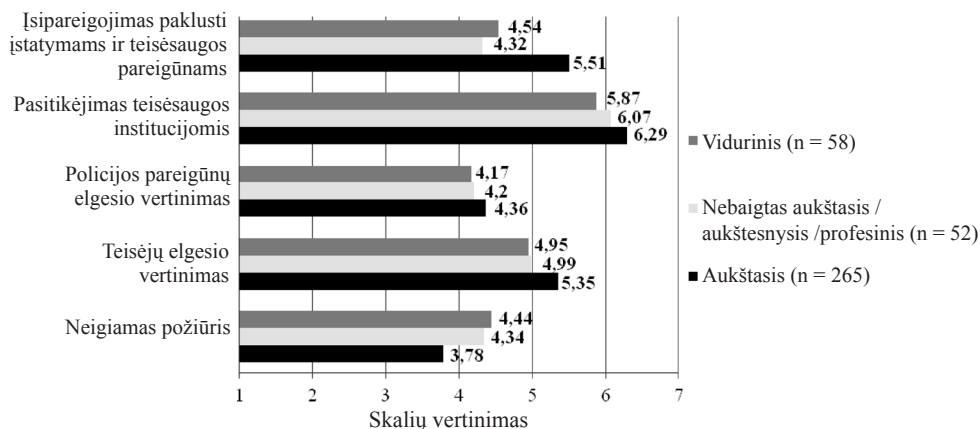
tytų taisyklių arba negina žmonių teisių). Kartu reikia pažymėti, kad tiriamieji teisėjų elgesį, palyginti su policijos pareigūnų, vertina kaip labiau teisingą (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $U = 44868,50$ ,  $p < 0,001$ , taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Kitaip tariant, tiriamieji mano, kad teisėjai, palyginti su policijos pareigūnais, savo darbe labiau laikosi įstatymų nustatytų taisyklių, su žmonėmis elgiasi mandagiau ir pagarbiau, labiau stengiasi priimti teisingus sprendimus ir pan. „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimo vidurkis yra 3,96, o tai reiškia, kad tiriamųjų požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra neutralus arba minimaliai teigiamas, bet ne neigiamas.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė statistiškai reikšmingą policijos pareigūnų ir teisėjų elgesio vertinimo ryšį ( $r = 0,613$ ,  $p < 0,001$ , skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas). Tai rodo, kad jeigu tiriamieji policijos pareigūnų elgesį vertina kaip teisingą / neteisingą, jie yra linę panašiai vertinti ir teisėjų elgesį. Vadinasi, ankstesnė tiriamųjų susidūrimo su teisėsaugos pareigūnais patirtis (o dažniausiai žmonės iš pradžių susiduria su policijos pareigūnais) gali turėti įtakos vėlesniems jų ir teisėsaugos pareigūnų santykiams.

**Skirtingo amžiaus tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas.** Išanalizavus skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas nustatytas lyginant „Pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis“ skalės vidurkius ( $H = 11,887$ ,  $p < 0,01$ , taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus), t. y. 26–49 metų tiriamieji, palyginti su 18–25 ir 50–90 metų asmenimis, yra linę labiausiai pasitikėti teisėsaugos institucijomis, o 18–25 metų asmenys – mažiausiai (šios

skalės vertinimo vidurkiai atitinkamai yra 6,29, 5,81 ir 6,15). Tyrimo rezultatai taip pat leidžia kalbėti apie tokias tendencijas: a) 26–49 metų asmenys, palyginti su kitų grupių tiriamaisiais, labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams; b) 18–25 metų asmenys, palyginti su kitų grupių tiriamaisiais, policijos pareigūnų elgesį linę vertinti kaip mažiau teisingą; c) vyriausio amžiaus asmenų (50–90 m.) požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra santykinai neigiamiausias, jie mažiausiai iš visų grupių įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat mano, kad teisėjų elgesys mažiau atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

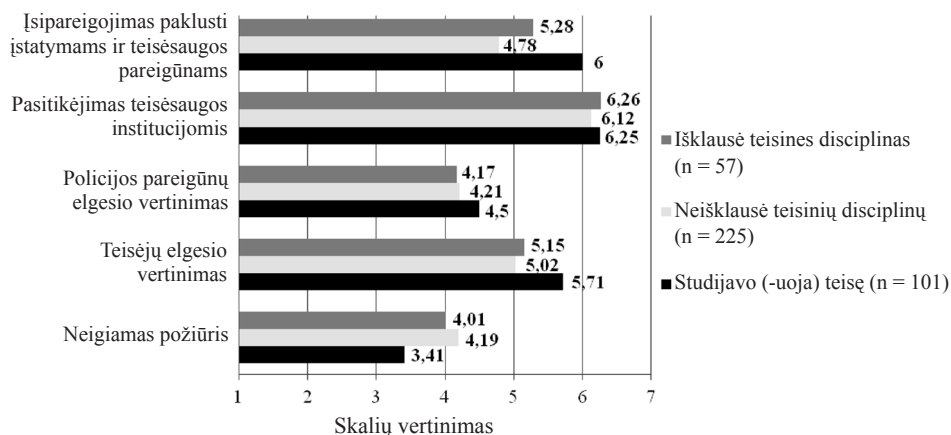
**Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas.** Palyginę skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus (žr. 1 pav.), nustatėme, kad statistiškai reikšmingai skyrėsi „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ( $H = 42,857$ ,  $p < 0,001$ ), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ( $H = 7,788$ ,  $p < 0,05$ ) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkiai ( $H = 14,636$ ,  $p < 0,01$ ; visais atvejais taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai rodo, kad aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia labiausiai palankų požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t. y. mano, pareigūnai nėra korumpuoti, gina žmonių teises, interesus ir kt.).



1 pav. Skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimas

**Tiriamųjų teisinės žinios ir klausimyno skalių vertinimas.** Gauti rezultatai (žr. 2 pav.) parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi šių skalių vertinimai: „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ( $H = 54,334$ ,  $p < 0,001$ ), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ( $H = 21,859$ ,  $p < 0,001$ ) ir „Neigiamo požiūrio“ ( $H = 22,322$ ,  $p < 0,001$ ; visais atvejais taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Nustatyta, kad studijavusieji (-uojantys) teisę tiriamieji (palyginti su tais, kurie iš-

klausė tik tam tikras teises disciplinas ar kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų) daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, mano, kad teisėjų elgesys daug labiau atitinka procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia kur kas palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t. y. mano, kad pareigūnai nėra korumpuoti, nepiktnaudžiauja turima valdžia ir kt.). Kita vertus, tyrimo rezultatai rodo, kad jokių teisės disciplinų neišklaususių tiriamųjų,



2 pav. Tiriamųjų teisinės žinios ir klausimyno skalių vertinimas



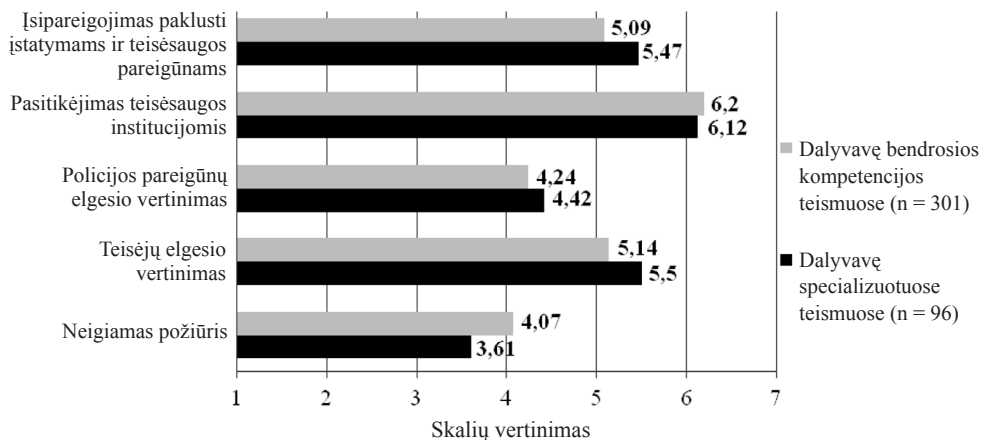
palyginti su kitais asmenimis, požiūris į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus yra labiausiai neigiamas, be to, jie linkę mažiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis, taip pat mažiau išsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams.

***Teismo, kuriame dalyvavo tiriamieji, tipas ir klausimyno skalių vertinimas.***

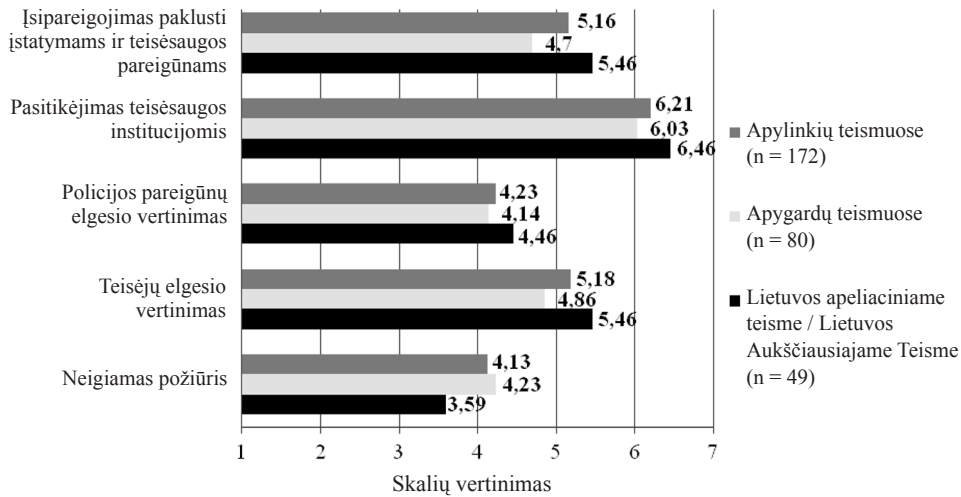
Kadangi kai kuriuose teismuose apklaustų tiriamųjų skaičius buvo nedidelis, lygindami klausimyno skalių vertinimus, tiriamuosius sujungėme į dvi grupes: dalyvavusius bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose. Išanalizavus gautus rezultatus (žr. 3 pav.), statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Išsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ( $U = 12129,0$ ,  $p < 0,05$ ), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ( $U = 12150,0$ ,  $p < 0,05$ ) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės ( $U = 11639,0$ ,  $p < 0,01$ ) vertinimų vidurkius (visais atvejais taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad specializuotuose teismuose dalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose,

daug labiau išsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, vertina teisėjų elgesį kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei išreiškia gerokai palankesni požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus (t. y. mano, kad jie gina žmonių teises ir interesus, nėra korumpuoti ir kt.). Tokius rezultatus galėjo lemti specializuotuose ir bendrosios kompetencijos teismuose dalyvavusių tiriamųjų išsilavinimo skirtumai. Pavyzdžiui, net 90,3 proc. tiriamųjų, dalyvavusių specializuotuose teismuose, nurodė, kad jie turi aukštąjį išsilavinimą, 5,4 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 4,3 proc. – vidurinį išsilavinimą, o tarp dalyvavusių bendrosios kompetencijos teismuose aukštąjį išsilavinimą turėjo tik 64,2 proc. tiriamųjų, nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį – 16,7 proc. ir vidurinį – 19,1 proc. tiriamųjų (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 23,159$ ,  $p < 0,001$ ).

Tiriamuosius, dalyvavusius bendrosios kompetencijos teismuose, dar suskirstėme į tris grupes pagal instancijas: daly-



**3 pav.** Tiriamųjų dalyvavimas bendrosios kompetencijos / specializuotuose teismuose ir klausimyno skalių vertinimas



4 pav. Tiriamųjų dalyvavimas skirtingų instancių bendrosios kompetencijos teismuose ir klausimyno skalių vertinimai

vavusius apylinkių, apygardų teismuose, taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Gauti rezultatai (žr. 4 pav.) parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi šių skalių vertinimai: „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams“ ( $H = 8,141$ ,  $p < 0,05$ ), „Teisėjų elgesio vertinimo“ ( $H = 6,536$ ,  $p < 0,05$ ) ir „Neigiamo požiūrio“ ( $H = 8,178$ ,  $p < 0,05$ ; visais atvejais taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Nustatyta, kad asmenys, dalyvavę Lietuvos apeliaciniame ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ir apygardų teismuose, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Be to, tyrimo rezultatai leidžia išskirti tokias tendencijas: asmenys, kurie dalyvavo Lietuvos apeliaciniame ir Lietuvos Aukščiau-

siajame Teisme, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ir apygardų teismuose, linkę labiau pasitikėti teisėsaugos institucijomis ir vertina policijos pareigūnų elgesį kaip teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Kartu reikia pažymėti, kad tiriamųjų, dalyvavusių apygardų teismuose, visų klausimyno skalių vertinimai yra prasčiausi.

Analizuodami gautų skirtumų priežastis, palyginome apylinkių, apygardų ir Lietuvos apeliaciniame / Lietuvos Aukščiausiajame teismuose dalyvavusių tiriamųjų išsilavinimą. Gauti rezultatai parodė tokių tiriamųjų pasiskirstymą: apylinkių teismuose vidurinį išsilavinimą turėjo 20 proc., nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį – 15 proc. ir aukštąjį išsilavinimą – 65 proc. tiriamųjų; apygardos teismuose vidurinį išsilavinimą turėjo 27 proc., nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį – 16,2 proc. ir aukštąjį išsilavinimą – 56,8 proc. tiriamųjų; Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme vidurinį išsila-



vinimą turėjo 4,2 proc., nebaigtą aukštąją / aukštesniąją / profesinį – 22,9 proc. ir aukštąją išsilavinimą – 72,9 proc. tiriamųjų (šie skirtumai statistiškai reikšmingi,  $\chi^2 = 10,709$ ,  $p < 0,05$ ). Taigi nustatyta, kad tarp Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme dalyvavusių tiriamųjų, palyginti su dalyvavusiais apylinkių ir apygardų teismuose, buvo mažiausias procentas asmenų, turinčių vidurinę, ir didžiausias procentas, turinčių aukštąją išsilavinimą. Kaip jau buvo minėta, klausimyno skalių vertinimas yra reikšmingai susijęs su tiriamųjų išsilavinimu: aukštąją išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais, daug labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, taip pat išreiškia kur kas palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Taigi geresnius Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme dalyvavusių tiriamųjų vertinimus galėjo lemti tai, kad tarp šių asmenų buvo didžiausias procentas tokių, kurie turėjo aukštąją išsilavinimą. Aišku, gautiems rezultatams galėjo turėti įtakos ir tai, kad Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme dirba labiausiai kvalifikuoti teisėjai (tačiau šioms prielaidoms patvirtinti ar atmesti reikia papildomų duomenų).

Palyginus, kaip klausimyno skales vertino tiriamieji, dalyvavę didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) ir rajonų apylinkių teismuose, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skyrėsi „Teisėjų elgesio vertinimo“ skalės vidurkiai ( $U = 1276,0$ ,  $p < 0,05$ , taikytas Mano, Vitnio ir Wilkoxsono kriterijus). Pasirodo, kad tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, pa-

lyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (šios skalės vertinimų vidurkiai atitinkamai yra 5,63 ir 5,11). Be to, rajonų apylinkių teismuose dalyvavę asmenys, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, šiek tiek labiau įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, taip pat policijos pareigūnų elgesį vertina kaip teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Palyginę tiriamųjų, dalyvavusių rajonų ir didžiųjų miestų apylinkių teismuose, išsilavinimą, statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatėme, vadinasi, minėtus klausimyno skalių vertinimų skirtumus galėjo lemti kiti veiksniai (pvz., nevienodas teisėjų, dirbančių didžiųjų miestų ir rajonų apylinkių teismuose, darbo krūvis). Mažesnis darbo krūvis sukelia mažiau streso, suteikia teisėjui galimybę daugiau laiko skirti bylai nagrinėti, labiau kontroliuoti savo elgesį ir kt. Dėl to žmonės tokio teisėjo elgesį gali vertinti kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikalingi papildomi duomenys).

Aišku, remiantis šio tyrimo rezultatais, negalima vienareikšmiškai spręsti apie bendrosios kompetencijos ir specializuotose teismuose, taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme / Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme ir apylinkių bei apygardų teismuose dirbančių teisėjų elgesio skirtumus, nes gautus rezultatus galėjo lemti nehomogeniškos tiriamųjų grupės (pvz., kai kuriose lyginamosiose grupėse buvo mažas tiriamųjų skaičius), tiriamųjų išsilavinimas (pvz., specializuotose teismuose, taip pat Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme dažniausiai dalyvavo tiriamieji,

turintys aukštąjį išsilavinimą) ir kiti veiksniai (pvz., tiriamųjų dalyvavimo teismuose istorija).

**Bylos tipas ir klausimyno skalių vertinimas.** Išanalizavus baudžiamosiose ir civilinėse bylose dalyvavusių tiriamųjų rezultatus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Įsipareigojimo paklusti įstatymams ir teisės saugos pareigūnams“ ( $U = 5399,50$ ,  $p < 0,01$ ) ir „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkius ( $U = 5533,0$ ,  $p < 0,05$ ; taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad civilinių bylų dalyviai, palyginti su baudžiamųjų bylų, yra daug labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisės saugos pareigūnams (šios skalės vertinimų vidurkiai atitinkamai yra 5,27 ir 4,8), taip pat išreiškia daug palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisės saugos pareigūnus (t. y. mano, kad pareigūnai nėra korumpuoti, gina žmonių teises, interesus ir pan.; „Neigiamo požiūrio“ skalės vertinimų vidurkiai atitinkamai yra 3,88 ir 4,3). Be to, galima paminėti tendenciją, kad civilinių bylų dalyviai, palyginti su baudžiamųjų bylų, tiek policijos pareigūnų, tiek teisėjų elgesį vertina kaip teisingesnį (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

### Tiriamųjų patirties konkrečiame teisme vertinimas

Pildydami klausimą, tiriamieji taip pat

turejo įvertinti ir dalyvavimo konkrečiame teisme patirtį. Analizuodami šiuos duomenis, pirmiausia apskaičiavome išskirtų skalių vidurkius (žr. 2 lentelę).

Gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji, vertindami konkretaus teismo patalpas, išreiškė gana pozityvią nuomonę (t. y. jie manė, kad teismo rūmuose daugmaž pakanka nuorodų, teismo rūmuose / teismo internetinėje svetainėje – informacijos apie bylų nagrinėjimą, laukimo zonos yra daugmaž patogios ir pan.). Be to, tiriamieji tiek teismo darbuotojų, tiek konkretaus teisėjo elgesį vertina kaip daugmaž atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (atitinkamai vertinimų vidurkiai yra 5,97 ir 5,82). Kitaip tariant, tiriamųjų manymu, teismo darbuotojai yra pakankamai paslaugūs ir pasirengę padėti, elgiasi mandagiai ir pagarbiai. O teisėjų, kurių bylą nagrinėjant tiriamieji dalyvavo, elgesys buvo vertinamas kaip nešališkas ir pagarbus, tiriamieji manė, kad teisėjai buvo pasirengę bylai nagrinėti, kalbėjo suprantamai, paaiškino savo veiksmus ir pan. Palyginus „Teismo darbuotojų vertinimo“ ir „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalių vertinimų vidurkius, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ( $\chi^2 = 9,170$ ,  $p < 0,01$ ; taikytas Friedman kriterijus). Taigi gauti rezultatai rodo, kad tiriamieji teismo darbuotojų, palyginti su konkretaus teisėjo, elgesį vertino daug palankiau.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė sta-

**2 lentelė.** Tiriamųjų patirties konkrečiame teisme skalių vertinimo vidurkiai

Skalė	Minimalus vertinimas	Maksimalus vertinimas	Vertinimo vidurkis	Standartinis nuokrypis
Teismo patalpų vertinimo	1,5	7	5,36	1,1927
Teismo darbuotojų vertinimo	1	7	5,97	1,1443
Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo	1,5	7	5,82	1,1099

tistiškai reikšmingą teismo darbuotojų ir konkretaus teisėjo elgesio vertinimo ryšį ( $r = 0,517$ ,  $p < 0,001$ , skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas), t. y. jeigu tiriamieji teismo darbuotojų darbą vertino palankiai, tai atitinkamai buvo linkę vertinti ir konkretaus teisėjo elgesį. Tačiau šis ryšys rodo, kad negatyvus teismo darbuotojų elgesio vertinimas gali skatinti neigiamą požiūrį ir į teisėją, kuris nagrinės bylą.

Be to, nustatėme statistiškai reikšmingą „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ ir „Teisėjų elgesio vertinimo“ skalės rezultatų ryšį:  $r = 0,710$ ,  $p < 0,001$ , skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas. Šis ryšys rodo, kad jeigu tiriamasis konkretaus teisėjo elgesį vertino kaip atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, tai jis buvo linkęs ir visų teisėjų elgesį vertinti palankiai (kitaip tariant, įgyta patirtis konkretaus teismo posėdžio metu gali būti generalizuojama, t. y. konkretaus teisėjo elgesio teisingumo vertinimas gali paveikti tiriamojo nuomonę apie visų teisėjų elgesį).

**Skirtingo amžiaus tiriamųjų patirties teisme vertinimas.** Išanalizavus skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas lyginant „Teismo darbuotojų vertinimo“ skalės vidurkius ( $H = 9,217$ ,  $p < 0,05$ , taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Tyrimo rezultatai parodė, kad teismo darbuotojų elgesį palankiausiai vertino 26–49 metų amžiaus tiriamieji, o santykinai nepalankiausiai – 18–25 metų asmenys (18–25 metų tiriamųjų „Teismo darbuotojų vertinimo“ skalės vertinimo vidurkis – 5,53, 26–49 metų – 6,1, 50–90 metų – 5,82). Be to, galima pastebėti tendenciją, kad 26–49 metų amžiaus tiriamieji, palyginti su kitų amžiaus grupių

tiriamaisiais, taip pat palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį ir buvo labiau patenkinti teismo patalpomis (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi). Įdomu, kad nors 50–90 metų tiriamieji, palyginti su kitų amžiaus grupių tiriamaisiais, išreiškė negatyvesnį požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus, taip pat vertino teisėjų elgesį kaip mažiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus, tačiau konkretaus teisėjo elgesį jie vertino gana palankiai. Tai leidžia manyti, kad teisėjų elgesio vertinimus gali lemti ne vien asmeninė patirtis (tiesioginę dalyvavimo teisme patirtį žmogus gali vertinti pakankamai pozityviai, tačiau jis vis tiek gali manyti, kad teisėsaugos pareigūnai dažniau elgiasi neteisingai, o ne teisingai).

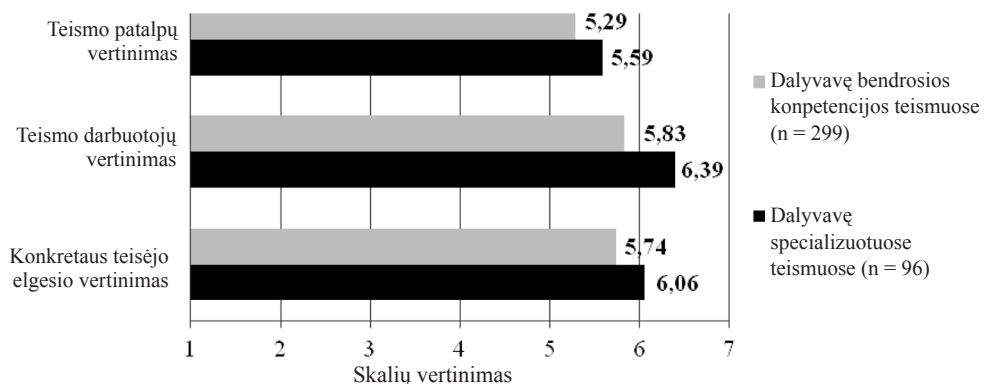
**Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų patirties teisme vertinimas.** Palyginę skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, nustatėme, kad statistiškai reikšmingai skyrėsi „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės vidurkiai ( $H = 11,705$ ,  $p < 0,01$ , taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Gauti rezultatai atskleidė, kad aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, konkretaus teisėjo elgesį vertino daug palankiau (t. y. manė, kad teisėjas buvo pasirengęs nagrinėti bylą, elgėsi pagarbiai ir nešališkai, kalbėjo suprantamai, paaiškino savo veiksmus ir pan.; vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės vertinimo vidurkis – 5,43, įgijusių nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą – 5,54 ir turinčių aukštąjį išsilavinimą – 5,96). O santykinai labiausiai nepatenkinti konkretaus teisėjo elgesiu buvo asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą (jie taip pat santykinai nepalankiausiai vertino teismo patalpas ir teismo darbuotojų elgesį).

**Tiriamųjų teisinės žinios ir jų patirties teisme vertinimas.** Gauti duomenys parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatai ( $H = 14,231$ ,  $p < 0,01$ ; taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Nustatyta, kad studijavusieji (-uojantys) teisę tiriamieji, palyginti su tais, kurie išklaušė tik tam tikras teises disciplinas arba kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų, daug palankiau vertino konkretaus teisėjo elgesį (šios skalės vertinimų vidurkiai atitinkamai yra 6,2, 5,81 ir 5,65). Be to, galima matyti tendenciją, kad tiriamieji, studijavusieji (-uojantys) teisę, palyginti su tais, kurie tokios patirties neturi, palankiau vertino tiek teismo darbuotojų elgesį, tiek buvo labiau patenkinti teismo patalpomis (tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi).

**Teismo tipas ir tiriamųjų patirties teisme vertinimas.** Palyginus tiriamųjų dalyvavusių bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, vertinimus (žr. 5 pav.), nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi visų skalių vertinimai: „Teismo patalpų vertinimo“ ( $U = 12374,0$ ,  $p < 0,05$ ), „Teismo darbuotojų vertinimo“ ( $U = 10515,50$ ,

$p < 0,001$ ) ir „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ ( $U = 11951,0$ ,  $p < 0,05$ , visais atvejais taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Nustatyta, kad tiriamieji, kurie dalyvavo specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose, daug palankiau vertino tiek teismo patalpas, tiek teismo darbuotojų, tiek ir konkretaus teisėjo elgesį.

Išanalizavus tiriamųjų dalyvavusių didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) bei rajonų apylinkių teismuose, vertinimus, statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti lyginant „Teismo darbuotojų vertinimo“ ( $U = 1147,50$ ,  $p < 0,05$ ) ir „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės vidurkius ( $U = 1047,0$ ,  $p < 0,01$ ; abiem atvejais taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Pasirodo, kad tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, daug palankiau vertino tiek teismo darbuotojų elgesį (t. y. manė, kad teismo darbuotojai yra paslaugūs, mandagūs ir pasirėngę padėti; „Teismo darbuotojų vertinimo“ skalės vertinimo vidurkiai atitinkamai yra 6,29 ir 5,66), tiek konkretaus teisėjo elgesį



**5 pav.** Tiriamųjų, dalyvavusių bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, patirties teisme vertinimas

(t. y. manė, kad jis buvo pasirengęs nagrinėti bylą, elgėsi nešališkai ir pagarbiai, kalbėjo suprantamai ir pan.; „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės vertinimo vidurkiai atitinkamai yra 6,34 ir 5,74). Kita vertus, tiriamieji, dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose, buvo mažiau patenkinti teismo patalpomis (nors šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas).

Palyginę baudžiamųjų ir civilinių bylų dalyvių patirties teisme vertinimus nustatėme, kad skyrėsi „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatai ( $U = 5084,50$ ,  $p < 0,01$ ; taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Pasirodo, kad nagrinėjant civilines bylas dalyvavę tiriamieji, palyginti su baudžiamųjų bylų dalyviais, daug palankiau vertino konkrečiau teisėjo elgesį (šios skalės vertinimo vidurkiai atitinkamai yra 5,96 ir 5,53).

### **Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius ir jų pasitikėjimas teismais**

*Tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius.* Kaip rodo gauti duomenys, 41,4 proc. tiriamųjų mano, kad per pastaruosius metus teismų darbas pagerėjo, 48 proc. – kad pokyčių nebuvo, o 10,6 proc. tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pablogėjo (šie skirtumai statistiškai reikšmingi,  $\chi^2 = 93,721$ ,  $p < 0,001$ , taikytas Chi kvadrato suderinamumo testas). Taigi tokių tiriamųjų, kurie manė, kad per pastaruosius metus teismų darbas pablogėjo, buvo daug mažiau, palyginti su tais, kurie teismų darbo pokyčių nepastebėjo arba kurie šiuos pokyčius vertino teigiamai.

Didžiausias procentas tiriamųjų, manančių, kad teismų darbas pablogėjo, buvo

18–25 ir 50–90 metų amžiaus grupėje (atitinkamai 17 proc. ir 18,9 proc.). O tik 6,3 proc. 26–49 metų tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pablogėjo (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 13,726$ ,  $p < 0,01$ ). Galima pridurti, kad 18–25 ir 50–90 metų tiriamųjų „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatu vidurkiai, palyginti su 26–49 metų tiriamųjų vertinimais, taip pat buvo mažesni. Atsižvelgdami į tai, kad blogesnis bylų nagrinėjusio teisėjo elgesio vertinimas galėjo tiriamiesiems sudaryti įspūdį, kad teismų darbas pablogėjo, nustatėme „Konkretaus teisėjo elgesio vertinimo“ skalės rezultatų ir tiriamųjų nuomonės apie teismų darbo pokyčius sąsają. Atskleistas neigiamas statistiškai reikšmingas ryšys ( $r = -0,383$ ,  $p < 0,001$ , skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas), kuris rodo, kad kuo nepalankiau tiriamieji vertino konkrečiau teisėjo elgesį (t. y. rinkosi mažesnes šios skalės atsakymų reikšmes), tuo labiau jie buvo linkę manyti, kad teismų darbas pablogėjo (rinkosi didesnes šios skalės atsakymų reikšmes).

Gauti rezultatai rodo, kad 27,6 proc. tiriamųjų, turinčių vidurinį, 28,8 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 46,4 proc. – aukštąjį išsilavinimą, mano, kad teismų darbas pagerėjo, o 13,8 proc. įgijusių vidurinį, 11,5 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 9,5 proc. – aukštąjį išsilavinimą, nurodė, kad teismų darbas pablogėjo (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 10,776$ ,  $p < 0,05$ ). Taigi tyrimo rezultatai atskleidė, kad teismų darbo pokyčių vertinimai yra susiję su tiriamųjų išsilavinimu: beveik pusė aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų mano, kad teismų darbas pagerėjo, o tarp žemesnį išsilavinimą įgijusių tiriamųjų taip manančių buvo tik šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis.

Be to, teismų darbo pokyčių vertinimas statistiškai reikšmingai susijęs su teisės studijomis ir tam tikrų teisinių disciplinų išklausymu / neišklausymu ( $\chi^2 = 11,973$ ,  $p < 0,05$ ). Pavyzdžiui, net 54,5 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų mano, kad teismų darbas pagerėjo, o teismų darbo pokyčius pozityviai vertina tik 37,3 proc. tiriamųjų, kurie yra išklausę tam tikras teises disciplinas, ir 36,6 proc. – kuriems nėra tekę išklausti jokių teisinių disciplinų. Galima pridurti, kad tarp teisę studijavusių (-uojančių) buvo tik 5 proc. tiriamųjų, nurodžiusių, kad teismų darbas pablogėjo, o tarp tų, kurie išklausė tam tikras teises disciplinas arba neišklausė jokių teisinių disciplinų, šis procentas buvo daug didesnis (atitinkamai 14,9 proc. ir 12,1 proc.). Taigi tyrimo rezultatai rodo, kad teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų nuomonė apie teismų darbo pokyčius yra daug pozityvesnė, palyginti su tų, kurie išklausė tik tam tikras teises disciplinas ar kurie apskritai nėra išklausę jokių teisinių disciplinų.

**Tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais.** Gauti rezultatai atskleidė, kad visiškai mūsų šalies teismais pasitiki 6,3 proc. tiriamųjų, didžiąja dalimi pasitiki – 36 proc., pasitiki iš dalies – 33 proc., nei pasitiki, nei nepasitiki – 10,7 proc., iš dalies nepasitiki – 4,8 proc., didžiąja dalimi nepasitiki – 5,3 proc. ir visiškai nepasitiki – 3,8 proc. tiriamųjų. Tyrimo rezultatai taip pat parodė statistiškai reikšmingą pasitikėjimo teismais ir konkretaus teisėjo elgesio vertinimo ryšį ( $r = -0,593$ ,  $p < 0,001$ , skaičiuotas Pearson koreliacijos koeficientas). Taigi jeigu tiriamieji konkretaus teisėjo elgesį vertino kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (rinkosi didesnes šios skalės atsa-

kymų reikšmes), tai jie taip pat buvo linkę pasitikėti mūsų šalies teismais (rinkosi mažesnes šios skalės atsakymų reikšmes).

Atsižvelgdami į tai, kad pagal kai kurias atsakymų kategorijas buvo nedidelis skaičius tiriamųjų, toliau lygindami tiriamųjų pasitikėjimą mūsų šalies teismais, juos sujungėme į tris grupes: a) „pasitiki mūsų šalies teismais“ (šiuo atveju sujungėme tiriamuosius, kurie „visiškai pasitiki“, „didžiąja dalimi pasitiki“ ir „pasitiki iš dalies“); b) „nei pasitiki, nei nepasitiki mūsų šalies teismais teismais“; c) „nepasitiki mūsų šalies teismais“ (šiuo atveju sujungėme tiriamuosius, kurie „iš dalies nepasitiki“, „didžiąja dalimi nepasitiki“ ir „visiškai nepasitiki“).

Sujungus tiriamųjų atsakymus matyti, kad mūsų šalies teismais daugumą pasitiki 75,3 proc., nei pasitiki, nei nepasitiki – 10,7 proc., o daugumą nepasitiki 14 proc. tiriamųjų (šie skirtumai statistiškai reikšmingi,  $\chi^2 = 314,107$ ,  $p < 0,001$ , taikytas Chi kvadrato suderinamumo testas).

Tyrimo rezultatai rodo, kad skirtingo amžiaus grupių tiriamųjų pasitikėjimas mūsų šalies teismais yra panašus: 18–25 metų grupėje teismais pasitiki 76,6 proc. asmenų, 26–49 metų grupėje – 76,3 proc. ir 50–90 metų grupėje – 76,7 proc. Tačiau pasitikėjimo teismais vertinimai yra statistiškai reikšmingai susiję su tiriamųjų išsilavinimu ( $\chi^2 = 13,938$ ,  $p < 0,01$ ). Pavyzdžiui, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su tais, kurie įgijo vidurinį / nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą, daug labiau pasitiki mūsų šalies teismais (jais pasitiki 81 proc. turinčiųjų aukštąjį išsilavinimą, 69,2 proc. – nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį ir 65,5 proc. – įgijusių vidurinį išsilavinimą). Be abejo,



šiuos rezultatus reikia interpretuoti atsargiai, nes kai kuriose išsilavinimo grupėse yra nedidelis tiriamųjų skaičius. Kita vertus, panašios tendencijos buvo nustatytos ir anksčiau: aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, daug labiau ( $p < 0,001$ ) įsipareigoja paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, daug palankiau ( $p < 0,05$ ) vertina teisėjų elgesį ir išreiškia daug pozityvesnį ( $p < 0,01$ ) požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus. Be to, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys, palyginti su žemesnio išsilavinimo asmenimis, daug palankiau ( $p < 0,01$ ) įvertino ir konkretaus teisėjo elgesį.

Gauti rezultatai taip pat rodo, kad pasitikėjimo mūsų šalies teismais vertinimas yra statistiškai reikšmingai susijęs su teisės studijomis ir teisinių disciplinų išklausymu / neišklausymu ( $\chi^2 = 18,370$ ,  $p < 0,01$ ). Nustatyta, jog net 91 proc. teisė studijavusių (-uojančių) tiriamųjų nurodė, kad jie daugmaž pasitiki teismais. O tarp tiriamųjų, kuriems yra tekę išklausti tik tam tikras teisinės disciplinas, daugmaž pasitikinčiųjų teismais buvo 70,1 proc., o tarp tų, kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų, – 69,6 proc. tiriamųjų.

Šie rezultatai (kad net trys ketvirtadaliai – 75,3 proc. – tiriamųjų, dalyvavusių įvairių teismų posėdžiuose, daugmaž pasitiki mūsų šalies teismais) prieštarauja viešųjų apklausų duomenims (pvz., „Vilmorus“ apklausos rodo<sup>4</sup>, kad 2012 metais teismais vidutiniškai pasitikėjo 16,33 proc., o nepasitikėjo – 44,79 proc. šalies gyventojų). Tokius žmonių pasitikėjimo teismais skirtumus galėjo nulemti keletas veiksnių:

1) dauguma viešųjų apklausų dalyvių nebuvo tiesiogiai susidūrę su teismais, o jų neigiami teismų vertinimai yra grindžiami antriniais šaltiniais (o visi mūsų tiriamieji dalyvavo teismo posėdžiuose ir galėjo tiesiogiai stebėti teisėjų elgesį); 2) net ketvirtadalis (25,4 proc.) mūsų tiriamųjų studijavo arba studijuoja teisę, o tai galėjo padidinti bendrą pasitikinčiųjų teismais procentą (nes tie tiriamieji, kurie studijavo (-uoja) teisę, apskritai yra labiau įsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, labiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, taip pat vertina teisėjų ir policijos pareigūnų elgesį kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus); 3) taikomos viešųjų apklausų metodikos lemia daugiau ar mažiau iškreiptus rezultatus; 4) tendencingas kai kurių įvykių (pvz., susijusių su Kauno pedofilijos byla) arba teisėjų darbo trūkumų pateikimas žiniasklaidoje, formuoja ar pastiprina suformuotą neigiamą žmonių (niekada nedalyvavusių teismo posėdžiuose) požiūrį į teismus. Siekiant detaliau paaiškinti šiuos žmonių pasitikėjimo teismais rezultatų skirtumus, reikalingi papildomi tyrimai (pvz., reikėtų apklausti žmones, kurie niekada anksčiau tiesiogiai nesusidūrė su teismais, taip pat padidinti teismo posėdžio dalyvių, neturinčių teisinio išsilavinimo, skaičių).

### **Tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą nagrinėjant bylą**

Tyrimo dalyviai taip pat turėjo nurodyti, ar jie norėtų, kad jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę. Gauti rezultatai parodė, kad beveik du trečdaliai (65,6 proc.) apklaustų tiriamųjų norėtų, kad jų bylą nagrinėtų teisėjas profesiona-

<sup>4</sup> „Lietuvos ryto“ 2012 metų publikacijos.



las ir visuomeniniai teisėjai. Šis tiriamųjų noras buvo susijęs su įvairiomis demografinėmis charakteristikomis. Pavyzdžiui, 18–25 metų grupės 58,7 proc. tiriamųjų išreiškė norą, kad visuomeniniai teisėjai dalyvautų nagrinėjant jų bylą, 26–49 metų grupės – 63,8 proc. ir 50–90 metų grupės – net 76,7 proc. tiriamųjų (šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 6,210$ ,  $p < 0,05$ ). Taigi kur kas daugiau vyriausio amžiaus asmenų, palyginti su jaunesniais, norėtų, kad nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai.

Be to, 75,4 proc. vidurinių, 80,8 proc. nebaigtą aukštąjį ar aukštesnįjį / profesinį ir 60,5 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių tiriamųjų norėtų, kad nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai, turintys sprendžiamojo balso teisę (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 10,830$ ,  $p < 0,01$ ). Taigi gerokai daugiau vidurinių ir nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą turinčių tiriamųjų, palyginti su įgijusiais aukštąjį išsilavinimą, norėtų, kad nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai.

Duomenų analizė taip pat atskleidė, kad tiriamųjų nuomonė apie visuomeninių teisėjų dalyvavimą nagrinėjant bylą reikšmingai susijusi su jų turimomis teisinėmis žiniomis: truputį mažiau nei pusė (49,5 proc.) studijavusių (-uojančių) teisę tiriamųjų išreiškė norą, kad nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai; o tie, kurie išklausė tik tam tikras teines disciplinas, arba tie, kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų, tokį pageidavimą išreiškė daug dažniau (atitinkamai 70,1 proc. ir 71,4 proc.; šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 15,572$ ,  $p < 0,001$ ).

Nustatyta, kad net 60,6 proc. apklaustų tiriamųjų labiau pasitikėtų teismo prii-

mamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai. Palyginus skirtingo amžiaus tiriamųjų atsakymus, paaiškėjo, kad jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, teismo priimtu sprendimu labiau pasitikėtų 56,5 proc. 18–25 metų tiriamųjų, 57,5 proc. – 26–49 metų ir 72,2 proc. – 50–90 metų tiriamųjų (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 6,381$ ,  $p < 0,05$ ). Taigi rezultatai rodo, kad daug daugiau vyriausio amžiaus (50–90 m.) tiriamųjų, palyginti su jaunesniais, labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant jų bylą dalyvautų ir visuomeniniai teisėjai.

Gauti duomenys atskleidė, kad 75,4 proc. tiriamųjų, turinčių vidurinį išsilavinimą, 75,0 proc. – turinčių nebaigtą aukštąjį ar aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą ir 54,4 proc. – turinčių aukštąjį išsilavinimą, labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 14,028$ ,  $p < 0,01$ ). Kitaip tariant, vidurinių ir nebaigtą aukštąjį / aukštesnįjį / profesinį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su įgijusiais aukštąjį išsilavinimą, daug labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai.

Be to, nustatyta, kad tiriamųjų pasitikėjimas teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai, reikšmingai susijęs su jų turimomis teisinėmis žiniomis. Pavyzdžiui, jeigu bylą nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, teismo priimamu sprendimu labiau pasitikėtų 44,6 proc. teisę studijavusių (-uojančių) tiriamųjų, 59,7 proc. tų, kurie išklausė tik tam tikras

teisines disciplinas, ir 67,9 proc. tiriamųjų, kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų (šis skirtumas statistiškai reikšmingas,  $\chi^2 = 15,832$ ,  $p < 0,001$ ). Kaip matome, daugiausiai tiriamųjų, kurie labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant jų bylą dalyvautų visuomeniniai teisėjai, neišklausė jokių teisinių disciplinų (galima manyti, kad jie neturi jokių teisinių žinių).

Galima dar pridurti, kad tik šiek tiek daugiau kaip ketvirtadalis (27,9 proc.) tiriamųjų pažymėjo, kad jie patys norėtų būti visuomeniniu teisėju. Šis noras nėra susijęs su asmens lytimi, amžiumi, šeimine padėtimi, išsilavinimu ir turimomis teisinėmis žiniomis, tačiau reikšmingai susijęs su tiriamųjų domėjimusi teisinio pobūdžio informacija: tie tiriamieji, kurie domisi šio pobūdžio informacija spaudoje ( $\chi^2 = 8,294$ ,  $p < 0,01$ ), internete ( $\chi^2 = 11,531$ ,  $p < 0,001$ ), žiūri teisinio pobūdžio televizijos laidas ( $\chi^2 = 5,782$ ,  $p < 0,05$ ) ir klausosi šios tematikos radijo laidų ( $\chi^2 = 4,612$ ,  $p < 0,05$ ), palyginti su nesidominčiais teisinio pobūdžio informacija, daug dažniau išreiškė norą būti visuomeniniais teisėjais.

## Išvados

1. Gauti rezultatai rodo, kad teismo posėdžiuose dalyvavę žmonės pasitiki teisėsaugos institucijomis (prireikus jie kreiptųsi į policiją ar teismus arba sutiktų bendradarbiauti su pareigūnais), yra daugmaž išsipareigoję laikytis įstatymų ir paklusti teisėsaugos pareigūnams, taip pat vertina teisėjų elgesį kaip daugiau ar mažiau teisingą.
2. Tiriamieji, kurie dalyvavo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme ir Lietuvos apeliaciniame teisme (palyginti su dalyvavusiais apylinkių ir apygardų teismuo-

se), taip pat tie, kurie dalyvavo specializuotuose teismuose (palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose), yra daug labiau išsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei išreiškia kur kas palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus.

3. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (palyginti su žemesnio išsilavinimo tiriamaisiais), taip pat asmenys, kurie studijavo (-uoja) teisę (palyginti su tais, kurie išklusė tik tam tikras teises disciplinas ar kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų), yra daug labiau išsipareigoję paklusti įstatymams ir teisėsaugos pareigūnams, teisėjų elgesį vertina kaip daug labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus bei išreiškia kur kas palankesnę požiūrį į įstatymus ir teisėsaugos pareigūnus.
4. Tiriamieji tiek teismo darbuotojų, tiek konkretaus teisėjo elgesį vertina kaip daugiau ar mažiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus (tačiau teismo darbuotojų elgesį, palyginti su teisėjo, mūsų tiriamieji vertina daug palankiau).
5. Konkretaus teisėjo elgesį daug palankiau (kaip labiau atitinkantį procedūrinio teisingumo reikalavimus) vertino šie tiriamieji:
  - 5.1. dalyvavę specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose;
  - 5.2. dalyvavę rajonų apylinkių teismuose, palyginti su dalyvavusiais didžiųjų miestų apylinkių teismuose;

- 5.3. civilinių, o ne baudžiamųjų bylų dalyviai;
  - 5.4. turintys aukštąjį išsilavinimą, palyginti su vidurinį, nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį arba profesinį išsilavinimą įgijusiais asmenimis;
  - 5.5. studijavę (-uojantys) teisę, palyginti su tais, kuriems yra tekę išklausti tik tam tikras teisinės disciplinas arba tais, kurie neišklausė jokių teisinių disciplinų.
6. Teismo darbuotojų (ne teisėjų) elgesį palankiausiai vertino šie tiriamieji:
    - 6.1. vidurinės amžiaus grupės (26–49 metų), palyginti su kitų amžiaus grupių atstovais;
    - 6.2. dalyvavę specializuotuose teismuose, palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose;
    - 6.3. dalyvavę rajonų apylinkių, palyginti su didžiųjų miestų apylinkių, teismuose.
  7. Teismo patalpas (taip pat teismo rūmuose ar internetinėje svetainėje pateikiamą informaciją), geriau vertino tiriamieji, dalyvavę specializuotuose teismuose (palyginti su dalyvavusiais bendrosios kompetencijos teismuose).
  8. Tik dešimtadalis (10,3 proc.) apklaustų tiriamųjų mano, kad per pastaruosius metus mūsų šalies teismų darbas pablogėjo. Daug daugiau tiriamųjų nurodė, kad teismų darbas pagerėjo (41,4 proc.) arba bent jau nepasikeitė (48 proc.).
  9. Net trys ketvirtadaliai (75,3 proc.) tiriamųjų, dalyvavusių įvairių teismų posėdžiuose, daugiau ar mažiau pasitiki mūsų šalies teismais (labiausiai jais pasitiki asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, taip pat studijavę ar studijaujantys teisę), o daugiau ar mažiau nepasitiki teismais tik 14 proc. tiriamųjų.
  10. Dauguma tiriamųjų pritaria siūlomoms teismų sistemos pokyčiams:
    - 10.1. beveik du trečdaliai (65,6 proc.) tiriamųjų norėtų, kad jų byla nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai, o 60,6 proc. tiriamųjų labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu nagrinėjant ją būtų dalyvautų visuomeniniai teisėjai;
    - 10.2. tam, kad dalyvautų visuomeniniai teisėjai, dažniausiai pritaria vyriausio amžiaus (50–90 m.) tiriamieji, turintys vidurinį, nebaigtą aukštąjį, aukštesnįjį ar profesinį išsilavinimą, neišklausę jokių teisinių disciplinų arba išklausę tik tam tikras teisinės disciplinas; visi šie tiriamieji, palyginti su jaunesnio amžiaus asmenimis, turinčiais aukštąjį išsilavinimą ir studijavusiais (-uojančiais) teisę, taip pat labiau pasitikėtų teismo priimamu sprendimu, jeigu jų būtų nagrinėtų teisėjas profesionalas ir visuomeniniai teisėjai.

## LITERATŪRA

1. BENESH, S. C. Understanding public confidence in American courts. *The Journal of Politics*, 2006, vol. 68, p. 697–707.
2. BENESH, S. C., HOWELL, S. E. Confidence in the courts: A comparison of users and non-users. *Behavioral Sciences and the Law*, 2001, vol. 19, p. 199–214.
3. BUCKLER, K., CULLEN, F. T., UNNEVER, J. D. Citizen assessment of local criminal courts: Does fairness matter? *Journal of Criminal Justice*, 2007, vol. 35, p. 524–536.

4. DENTON, D. G. Procedural fairness in the California courts. *Court Review*, 2007–2008, vol. 44 (1-2), p. 44–54.
5. DOBRYNINAS, A.; DRAKŠIENĖ, A.; GAIDYS, V.; VILEIKIENĖ, E.; ŽILINSKIENĖ, L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisės sauga profiliai: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.
6. DOBRYNINAS, A., GAIDYS, V. *Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą*. Vilnius, 2004.
7. GERBER, T. P., MENDELSON, S. E. Public experiences of police violence and corruption in contemporary Russia: A case of predatory policing? *Law & Society Review*, 2008, vol. 42, p. 1–43.
8. GREENE, C.; SPROTT, J. B.; MADON, N. S.; JUNG, M. Punishing processes in youth court: Procedural justice, court atmosphere and youths' views of the legitimacy of the justice system. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 2010, vol. 52, p. 527–544.
9. HIGGINS, G. E.; WOLFE, S. E.; WALTERS, N. Sex and experience: Modeling the public's perceptions of justice, satisfaction, and attitude toward the courts. *American Journal of Criminal Justice*, 2009, vol. 34, p. 116–130.
10. JUSTICKIS, V.; VALICKAS, G. *Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
11. LONGAZEL, J. G.; PARKER, L. S.; SUN, I. Y. Experiencing court, experiencing race: Perceived procedural injustice among court users. *Race and Justice*, 2011, vol. 1 (2), p. 202–227.
12. OLSON, S. M.; HUTH, D. A. Explaining public attitudes toward local courts. *The Justice System Journal*, 1998, vol. 20, p. 41–61.
13. ROBERTS, J. V. Public confidence in criminal justice in Canada: A comparative and contextual analysis. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 2007, vol. 49, p. 153–184.
14. SHAW, G. M.; BRANNAN, K. E. The polls – trends confidence in law enforcement. *Public Opinion Quarterly*, 2009, vol. 73, p. 199–220.
15. SUN, I. Y.; WU, Y. Citizens' perceptions of the courts: The impact of race, gender, and recent experience. *Journal of Criminal Justice*, 2006, vol. 34, p. 457–467.
16. TYLER, T. R. Public trust and confidence in legal authorities: What do majority and minority group members want from the law and legal institutions? *Behavioral Sciences and the Law*, 2001, vol. 19, p. 215–235.
17. TYLER, T. R. Procedural justice and the courts. *Court Review*, 2007–2008, vol. 44 (1–2), p. 26–31.
18. TYLER, T. R.; HUO, Y. J. *Trust in the law: Encouraging public cooperation with the police and courts*. New York: Russell Sage Foundation, 2002.
19. VALICKAS, G.; JUSTICKIS, V.; VANAGAITĖ, K.; VOROPAJ, K. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisės saugos pareigūnais bei institucijomis: monografija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
20. VAN DE WALLE, S. Confidence in the criminal justice system: Does experience count? *British Journal of Criminology*, 2009, vol. 49 (3), p. 384–398.
21. WENZEL, J. P.; BOWLER, S.; LANOUE, D. J. The sources of public confidence in state courts: Experience and institutions. *American Politics Research*, 2003, vol. 31, p. 191–211.

## TRIAL PARTICIPANTS' ASSESSMENT OF LAWS, LAW ENFORCEMENT INSTITUTIONS AND OFFICERS' BEHAVIOUR

Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė

S u m m a r y

The article analyses how the participants (n = 397) of the hearings of various Lithuanian courts (courts of general and special jurisdiction, district (major cities and towns) courts, regional courts, the Supreme

Court of Lithuania, the Court of Appeal of Lithuania and the Supreme Administrative Court of Lithuania) assess law enforcement institutions, their own commitment to obey the law and law enforcement

officers, the behaviour of relevant officers, court premises and the staff (excluding judges), as well as proposed modifications in the judicial system. The participants completed the set of questionnaires developed by us (eg. “People’s attitude towards law, law enforcement institutions, and officers”). The obtained results have shown that trial participants have trust in law enforcement institutions, they tend to obey the law and to comply with a request of law enforcement officers, and they evaluate the behaviour of judges and other staff of courts as more or less compatible to the requirements of

the procedural justice, etc. Furthermore, 41,4% of the questioned subjects indicated that the work of our national courts has improved in recent years, 75,3% have trust in the national courts, to a higher or lesser degree; 65,6% would prefer their case to be heard by a professional judge and public judges. It should be added, that evaluations of our subjects were related with age, education, legal knowledge, as well as the type of court (eg. *courts of general, special jurisdiction, different instances*), and specific features of a certain case (eg. *criminal or civil case*).

*Įteikta 2013 m. birželio 11 d.*

*Priimta publikuoti 2013 m. liepos 1 d.*